

УДК 378.635.5:378.383

DOI:

Тетяна Сніца, кандидат педагогічних наук, викладачка кафедри іноземних мов,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАКТИЧНИЙ КУРС ОСНОВНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ” КУРСАНТАМ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано особливості проведення занять із вивчення англійської мови курсантами першого року навчання Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; обґрунтовано необхідність використання інтерактивних технологій, ігрових методів навчання з метою формування умінь та розвитку навичок спілкування іноземною мовою. Звертається увага на те, що вивчення іноземних мов є невід’ємною складовою професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з огляду на особливості виконання службових обов’язків у пунктах пропуску через державний кордон України.

Ключові слова: англійська мова; майбутній офіцер-прикордонник; уміння та навички; інтерактивні технології; ігрові методи.

Літ. 6.

**Tetiana Snitsa, Ph.D. (Pedagogy), Lecturer of the Foreign Language Department,
Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine**

SPECIFICS OF TEACHING THE “PRACTICAL COURSE OF THE MAIN FOREIGN LANGUAGE” DISCIPLINE TO FIRST-YEAR CADETS

The State Border Guard Service is being reformed to meet the challenges it faces. Accordingly, Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine is making the necessary adjustments in its activities, in particular in educational and training process.

The need to make adjustments to the standards for training border guard officers is due to Russia's full-scale war unleashed on the territory of our state, the expansion of cross-border cooperation, the increase in international cooperation and assistance to Ukraine, and the acquisition by our state of its status as a candidate-country for accession to the European Union.

The author of the article draws attention to the fact that learning foreign languages is an integral part of professional training of future border guard officers, taking into account cooperation of Ukraine with the USA, Great Britain, other EU countries and countries of the whole world, and the specifics of performance of official/professional duties in checkpoints on the state border of Ukraine. The aim of the article is to present the main provisions of the working program of the academic discipline “Practical Course of the Main Foreign Language”, the coverage of the specifics of conducting classes in order to form skills and develop abilities of oral monologic and conversational speech, free communication in a foreign language while performing official duties by border guards. Also, the author focuses on the topics that are studied by first-year cadets and what methods and techniques are used by the lecturers and instructors of the Foreign Language Department to achieve high results.

The author considers the method of dramatization, brainstorming, role-playing and didactic games as effective and efficient tools for teaching English to first-year cadets, for their acquisition of communication skills, for the construction of monologic and dialogic utterances.

In addition to classroom hours individual work is also planned for the first year of studying (as well as for further studies). In the article the importance of doing individual tasks is emphasized, as they are an integral part of the complex training of future specialists who will use a foreign language during the performance of professional duties at check points, which are a multicultural environment, given how many people from different countries arrive in Ukraine.

Keywords: the English language; future border guard officer; skills and abilities; interactive technologies; game methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Країни та народи світу постійно зазнають певних змін на різних етапах свого розвитку. Проте сьогодні світ зіткнувся з надзвичайним випробуванням, яке не може залишити байдужим нікого. Повномасштабне

вторгнення росії на територію суверенної України, знищення мирних міст і сіл, масові вбивства цивільного населення докорінно змінили диспозицію сил на світовій політичній арені. Зокрема, Україна отримала статус країни-кандидата до Європейського Союзу (ЄС),

зміцнилися та набули нового бачення стосунки нашої держави з багатьма країнами світу. Найбільше такі зміни відчуються, звичайно, у оборонній сфері. Неоціненно є гуманітарна та військова допомога Україні, надання сучасного надточного озброєння. Окрім того, Сполучені Штати Америки, Велика Британія, країни ЄС з готовністю приймають українських військових на навчання. Зокрема, у Великій Британії було здійснено вишкіл близько 10 тисяч українських солдатів. У ньому брали участь понад 1000 британських військових інструкторів. Серед іншого, новобранців навчали поводження зі зброєю, надання першої медичної допомоги на полі бою, польової техніки, тактики патрулювання та законів збройних конфліктів [5]. Навіть не розглядаючи такий стан справ більш детально, стає зрозумілим, наскільки важливо сьогодні знати іноземні мови, зокрема англійську, та зокрема військовій людині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання даної проблеми. Питання мовної підготовки завжди привертало увагу як викладачів-мовників, так і керівництва відповідних відомств. “Для досягнення відповідності євроатлантичним стандартам та вимогам до вивчення іноземним мов у системі Міністерства оборони України організована та здійснюється мовна підготовка особового складу. Існуючий стан справ щодо цільових рівнів володіння іноземними мовами особовим складом, зростання вимог до якості навчання, матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення іншомовної освіти потребують корегування концептуальних засад мовної підготовки” [2].

Державна прикордонна служба України також велику увагу приділяє мовній підготовці усіх своїх співробітників, нинішніх та майбутніх, зокрема майбутніх офіцерів-прикордонників. До такої діяльності на базі Національної академії Державної прикордонної служби України активно долучалися експерти США, Місії EUBAM, MOM та навчальних центрів Туреччини [1].

Формування мети статті. З огляду на вищезазначене, метою статті є представлення основних положень робочої програми навчальної дисципліни “Практичний курс основної іноземної мови”, висвітлення специфіки проведення занять з метою формування у курсантів умінь та навичок усного монологічного та діалогічного мовлення, вільного спілкування іноземною мовою під час виконання службових обов’язків.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна підготовка курсантів – майбутніх офіцерів-

прикордонників – здійснюється професорсько-викладацьким складом кафедри іноземних мов Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ). Курсанти, які навчаються за спеціальністю 035 “Філологія”, вивчають такі дисципліни, як “Практичний курс основної іноземної мови”, “Стилістика англійської мови”, “Лексикологія англійської мови”, “Теорія і практика перекладу з основної іноземної мови”, “Порівняльна граматики англійської та української мов”, “Лінгвокраїнознавство”, “Практичний курс другої іноземної мови”.

Усі дисципліни викладаються іноземною мовою. Найбільшу загальну кількість годин – 1200 – відведено на “Практичний курс основної іноземної мови”, викладання якого починається на першому курсі і триває чотири роки. Метою вивчення цієї навчальної дисципліни є оволодіння курсантами іншомовною комунікативною компетентністю, засвоєння ними розмовної, суспільно-політичної, літературно-критичної лексики, а також лексики та термінології за фахом, оволодіння курсантами знаннями стосовно фонетичної та граматичної будови англійської мови, а також уміннями та навичками письмового й усного перекладу. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує досягнення курсантами таких програмних результатів навчання:

ПРН 1 Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземною(-ими) мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації.

ПРН 3 Організувати процес свого навчання й самоосвіти.

ПРН 10 Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.

ПРН 11 Знати принципи, технології і прийоми створення усних і письмових текстів різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами.

ПРН 14 Використовувати мову(и), що вивчається (-ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв’язання комунікативних завдань у різних сферах життя.

ПРН 17 Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв’язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання.

ПРН 18 Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв’язанні складних

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАКТИЧНИЙ КУРС ОСНОВНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ” КУРСАНТАМ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

проблем у професійній діяльності в галузі обраної філологічної спеціалізації та нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.

ПРН 21 Використовувати необхідні вирази мовленнєвого етикету у побутових та професійних ситуаціях. Застосовувати навички перекладу при виконанні практичних завдань. Реферувати та анутовати тексти військово-прикордонного спрямування, виконувати усний та письмовий переклад.

ПРН 24 Визначати основні розбіжності між морфологічними та синтаксичними явищами англійської та української мов; давати загальну характеристику частин мови в англійській та українській мовах; будувати морфологічну парадигму граматичних категорій у порівнюваних мовах; робити порівняльний аналіз речень обох мов [4].

Усі дисципліни, що викладаються на кафедрі іноземних мов, спрямовані на те, щоб курсанти спочатку навчилися висловлюватися за темою заняття, а потім у разі необхідності, могли вести бесіду на будь-яку тему. Структура навчальної дисципліни “Практичний курс основної іноземної мови” передбачає різні види навчального навантаження: аудиторну, індивідуальну і самостійну роботу. Підсумкова атестація – диференційований залік наприкінці кожного року навчання та державний екзамен після завершення восьмого семестру. Практичний курс основної іноземної мови першого курсу передбачає вивчення таких тем, як “Навчання курсантів у НАДПСУ”, “Мій дім – моя фортеця”, “Магазини і покупки”, “Подорожі та екскурсії”, “Людина та природа”, “Здоровий спосіб життя”, “Сучасні технології в нашому житті”, “Хобі та інтереси”, “Події в житті людини”, “Засоби масової інформації”, “Професійне спілкування англійською мовою”, що дає безмежний простір для застосування різних методів та технологій навчання.

Викладачі кафедри спрямовують свої зусилля, знання і досвід на те, щоб озброїти курсантів міцними теоретичними знаннями та практичним володінням англійською мовою на високому професійному рівні. У процесі викладання навчальної дисципліни використовуються інноваційні технології та різноманітні методики для того, щоб заняття проходили ефективно, цікаво, корисно і продуктивно. Лейтмотивом діяльності викладачів кафедри стали слова відомого українського педагога В. Сухомлинського про те, що активізація інтелектуальних зусиль суб’єктів навчання потребує таких методів, які дозволять їм знаходити, відкривати у явищах

природи і суспільства нові сторони, риси, характерні ознаки, особливості, закономірності.

Серед інноваційних технологій велику увагу викладачі кафедри приділяють інтерактивним заняттям. Інтерактивні технології навчання – це така організація навчального процесу, за якої суб’єкт навчання не може не брати участь у колективному взаємодоповнювальному, заснованому на взаємодії усіх його учасників процесі навчального пізнання [3].

Відома інтерактивна технологія колективної або групової роботи – метод мозкового штурму, який має на меті зібрання якомога більшої кількості ідей, звільнення курсантів від інерції мислення, активізацію творчої діяльності, подолання звичного ходу думок. Мозковий штурм розвиває уяву, дає можливість вільно висловлювати свої думки. Ми використовуємо метод мозкового штурму, як правило, на першому занятті з теми, коли необхідно уявити, які аспекти будуть обговорюватися, які проекти можна підготувати, який додатковий матеріал використати. Так, до прикладу, тема “Подорожі та екскурсії” – курсанти самі визначають, куди організувати віртуальні екскурсії, яким транспортом добиратися, де проживати та що саме варто подивитися.

Важливим педагогічним засобом активізації навчального процесу курсантів першого курсу ми вважаємо дидактичну гру – активну навчальну діяльність з імітаційного моделювання досліджуваних систем, явищ, процесів. Вона використовується під час вивчення практично кожної теми, зокрема “Навчання курсантів у НАДПСУ”, “Здоровий спосіб життя”, “Професійне спілкування англійською мовою”, коли курсанти повинні виконувати дії аналогічні тим, які матимуть місце у їхній професійній діяльності. Схожим методом є рольова гра – інтерактивний метод, який дає можливість навчатися на власному досвіді шляхом спеціально організованого та керованого проживання життєвої або професійної ситуації. Зазвичай за таким методом курсанти працюють у парах, складаючи мінідіалоги на задану тематику. Так, вивчаючи тему “Навчання курсантів у НАДПСУ” можна обговорити зі співрозмовником (наприклад, колишнім однокласником) зміни, що відбулися у житті після вступу до академії, новий стиль життя, виклики, що з’явилися і яких не було раніше. Виконуючи таке завдання, курсанти відпрацьовують побудову англійського речення усіх типів – стверджувального, заперечного, запитального; вчать логічно вибудовувати свої висловлювання.

Іще один яскравий інтерактивний метод, який

до вподоби усім курсантам, – інсценізація. Метод характеризується створенням штучних умов та надання ролей лише частині курсантів, інші виступають у ролі глядачів або арбітрів. Ми широко використовуємо інсценізацію, коли вивчаємо такі теми, як “Подорожі та екскурсії”, “Хобі та інтереси”, “Події в житті людини”, “Магазини і покупки”. “Події” розгортаються у різних країнах, місцях проведення дозвілля, магазинах та торгових центрах. Курсанти відтворюють перед аудиторією сценки з реальних життєвих ситуацій з подальшим обговоренням та можливістю оцінити вчинки і поведінку учасників гри. Для того, щоб використати цей метод, необхідно передовсім розробити орієнтовний сценарій інсценізації. Дуже цінним є те, що, як правило, курсанти самостійно визначають стратегію поведінки, репліки, розподіляють ролі:

“Подорожі та екскурсії” – екскурсовод, турист, що загубився, місцевий мешканець;

“Магазини і покупки” – продавчиня, постійний покупець, дитина-дошкільня, ветеран війни;

“Хобі та інтереси” – компанія друзів або товаришів по службі, командир та підлеглі, батьки, діти.

“Професійне спілкування англійською мовою” – відділ прикордонної служби *Рава-Руська* під час очікування перевірки транспортних засобів та необхідних документів. Учасниками сценки можуть бути прикордонники, власники транспортних засобів з різних країн, біженці, нелегальні мігранти.

Після завершення інсценізації з курсантами проводиться дискусія щодо оцінки почутого і побаченого. При обговоренні результатів вирішуються, як правило, не лише навчальні завдання, а й розвивальні, оскільки є можливість здійснювати корекцію особистості – учасника інсценізації. Це є досить важливим моментом, позаяк у курсантів-першокурсників проблеми можуть виникати не лише з навчанням, а й з адаптацією у новому соціумі. І викладачі, і військові командири роблять усе від них залежне задля реалізації однієї мети – формування особистості майбутнього офіцера-прикордонника, а тому використовують такий метод для того, щоб проаналізувати те, як виникають та розвиваються динамічні групові процеси: тиск, конформізм, лідерство, керівництво. Зі свого боку “акторська” робота дає курсантам можливість отримати практичні навички безпосередньої взаємодії з людьми, що, безперечно, стане у нагоді у майбутній професійній діяльності офіцерів-прикордонників.

Окрім аудиторних, робочою програмою

навчальної дисципліни “Практичний курс основної іноземної мови” передбачені індивідуальні завдання та самостійна робота, на які відводиться на першому курсі по 60 годин. Самостійна робота розрахована на опрацювання курсантами навчального матеріалу без участі викладача у час, вільний від обов’язкових навчальних занять. Серед видів діяльності під час самостійної роботи визначаємо виконання додаткових вправ на закріплення лексичного матеріалу з теми, виконання перекладу, підготовка до обговорення, яке планується проводити під час аудиторного заняття, складання планів переказу текстів. До індивідуальної роботи належать творчі завдання. Так, курсантам першого року навчання пропонується написання есе на задану тематику, наприклад “Моя незабутня подорож”, “Найважливіший день мого життя”, “Як я уявляю свою майбутню професію”, “Освічена людина – це хто?” та ін.; підготовка презентацій, тематика яких найрізноманітніша: “Спорт у житті людини”, “Невідома Україна”, “Найважливіші винаходи людства”, “Екстремальні види спорту”, “Паспорти і візи”, “Форма одягу і військові звання” та багато інших.

Самостійна та індивідуальна робота курсантів забезпечується усіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни – підручниками, навчально-методичними посібниками, словниками, комп’ютерами та Інтернетом.

Погоджуємося з О. Чайкою, що організація навчального процесу, на першому курсі зокрема, це не лише вивчення англійської мови, його основна мета і зміст освітнього процесу повинні бути пов’язані з розвитком і захистом особистості, соціально-педагогічним супроводом та створенням умов для саморозвитку і самореалізації [6]. Протягом усього періоду навчання викладачі кафедри іноземних мов НАДПСУ, незалежно від змісту, починають роботу в групах з етапу створення атмосфери працездатності, тобто такого стану кожного курсанта – довіри, емоційного налаштування, відкритості – котрі дозволили б усім успішно і продуктивно працювати. Протягом усього заняття необхідно спостерігати за психологічним налаштуванням усієї групи та кожного з її учасника зокрема. Важливим є усе – від того, хто першим відповідає до поділу курсантів на мінігрупи для виконання певних завдань. Серед дієвих способів поділу або об’єднання у міні групи можна зазначити також диференціацію за:

- порами року, коли народився (-лася) людина (зима, весна, літо, осінь);

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАКТИЧНИЙ КУРС
ОСНОВНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ” КУРСАНТАМ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ**

- датою народження (парне, непарне число);
- першою літерою імені або прізвища (голосні – приголосні, дзвінки – глухі та ін. – актуально для занять з мови) та багато інших.

Не варто здійснювати поділ на групи за статевими ознаками, рівнем успішності. Принцип поділу на підгрупи рекомендується періодично змінювати.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сьогодні знання принаймні однієї іноземної мови – звичне явище, багато хто володіє двома та більше мовами. Саме тому увага тепер більше звертається на якість володіння мовою. Курсанти Національної академії Державної прикордонної служби України усвідомлюють відповідальність, покладену на них державою, розуміють важливість отримання міцних знань та готові використовувати увесь арсенал отриманих знань і сформованих умінь при виконанні покладених на них обов’язків на пунктах пропуску через державний кордон України.

Перспективами подальших досліджень бачимо вивчення міжпредметних зв’язків та їх вплив на підвищення якості підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний кордон – без мовного бар’єру. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/derzhavnij-kordon-bez-movnogo-barjery/> (дата звернення 29.07.22)

2. Основні засади мовної підготовки особового складу у системі Міністерства оборони України. Наказ Міністерства оборони України від 08.08.2019 № <https://nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf>

3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. *Навч.-метод. посібник*. Київ, 2004, 192 с.

4. Робоча програма навчальної дисципліни ООК 09. “Практичний курс основної іноземної мови”. НАДПСУ, Хмельницький. 2022.

5. Українські військові почали навчання у

Великобританії. URL: <https://www.dw.com/uk/ukrainski-viiskovi-pochaly-navchannia-u-velykobrytanii/a-62416939> (дата звернення 29.07.22)

6. Chaika O. (2022). Policulturalism and polilingualism in educational environment: educational and upbringing perspectives for foreign language instruction. *Youth and market*, № 10(196), С. 95.

REFERENCES

1. Derzhavnui kordon – bez movnoho barrieru [State border – without language barrier]. Available at: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/derzhavnij-kordon-bez-movnogo-barjery/> (Accessed 29 July 2022) [in Ukrainian].

2. Osnovni zasady movnoi pidhotovky osobovoho skladu u systemi Ministerstva Oborony ukrainy [Basic principles of language training of personnel in the system of the Ministry of Defense of Ukraine]. Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated August 8, 2019 No. <https://nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf> [in Ukrainian].

3. Pometun, O. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [Modern lesson. Interactive technologies of teaching]. *Educational and methodological manual*. Kyiv, 192 p. [in Ukrainian].

4. Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny OOK 09. (2022) “Praktychnyi kurs osnovnoi inozemnoi movy” [Working program of the academic discipline OOC 09. “Practical Course of the Main Foreign Language”]. Khmelnytskyi. [in Ukrainian].

5. Ukrainski viiskovi pochaly navchannia u Velykobrytanii [Ukrainian military started training in the UK]. Available at: <https://www.dw.com/uk/ukrainski-viiskovi-pochaly-navchannia-u-velykobrytanii/a-62416939> (Accessed 29 July 2022). [in Ukrainian].

6. Chaika, O. (2022). Policulturalism and polilingualism in educational environment: educational and upbringing perspectives for foreign language instruction. *Youth and market*, No. 10(196), p. 95. [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.06.2022

“Яким би складним не здавалося життя, завжди можна щось зробити, щоб досягти успіху”.

*Стівен Хокінг
англійський фізик, теоретик*

“Бути простим – це найкраще у світі”.

*Гілберт Кім Честертон
англійський письменник, філософ*

